

Marián Czére: Waldorf nie je sekta

Tento rozhovor je dlhší ako obvykle. Problematika waldorfských škôl je natoľko obsiahla, že predstaviť ju v jednej debate je takmer nemožné. Učiteľ a takejto školy v Bratislave sme požiadali, aby sa vyjadril ku kritike, ktorá zaznieva v rôznych médiách - že sú sekta, že implantujú antropozofiu Rudolfa Steinera do hláv malých detí, že celá pedagogika je vystavaná na okultnej doktríne, že Steiner bol rasista, že balamutia deti i rodičov... Bolo toho veľa.

Rovnako sme požiadali o vyjadrenia, ako sa uplatňujú v praxi ich absolventi v zahraničí (na Slovensku je waldorfská škola len v štádiu experimentu), prečo nepoužívajú učebnice, prečo nenaučia deti čítať a písať už v prvej triede, prečo majú „iné“ vysvedčenia, ako vedú deti k zodpovednosti, keď nepoznajú písomné testy ani známky, prečo neučia prácu s PC, akú kvalifikáciu majú ich učitelia, a tiež o vysvetlenia k závažným obvineniam, ktoré voči nim vzniesli rodičia detí, kedysi navštevujúcich predmetnú školu.

Na otázky nám odpovedal učiteľ Marián Czére.

Waldorfská škola v Bratislave je súkromná. Sú v nej príjmy učiteľov lepšie ako na štátnych školách?

Učitelia s viac ako desaťročnou praxou majú na štátnych školách porovnateľný až väčší plat ako u nás. V žiadnom prípade teda nezarábame viac.

Od súkromného sektora by som čakal lepšie ohodnotenie.

Iste, ale my máme vysoké náklady na učebné pomôcky. Nekupujú ich rodičia, žiaci ich dostávajú zdarma v škole, stojí nás to státisíce korún.

Zdarma nie, rodičia tú školu spolufinancujú.

Áno, v súčasnosti je to 3100 korún mesačne a 5000 korún ako zápisné. Sme však jedna z najlacnejších súkromných škôl na Slovensku.

Na svojej webovej stránke ste zverejnili výhrady k tomu, ako o vás informoval časopis .týždeň a televízia TA3, spory máte aj s inými médiami. To sú všetci neobjektívni?

Len sme spresnili ich nepravdivé informácie. Tým, že Waldorf nie je etablovaný, koluje okolo neho veľa fám a predsudkov. Týmto len dávame objektívnym ľuďom možnosť dozvedieť sa pravdu. Taký časopis .týždeň o nás síce napísal nekorektný článok, ale treba povedať aj to, že na nás férovo reagoval zástupca šéfredaktora, a dodatočne nám dal priestor na vyjadrenie.

Ak chce rodič kultivovať osobnosť dieťaťa, sme dobrá voľba

Je waldorfská škola pre žiaka apriori lepšia, ako klasická?

Veľmi široká otázka, treba sa spýtať, v čom.

V prínose pre žiaka a jeho príprave na ďalšie štúdium.

Máme istú víziu a rodičia, ktorým konvenuje, ju môžu považovať za lepšiu.

Zaujíma ma váš názor, učili ste aj na klasickej škole, môžete porovnávať?

Akákoľvek škola - bez nálepky - predstavuje dobrú pedagogiku, ak vychová človeka, ktorý cíti dôveru k svetu, cíti sa jeho občanom. Keď sa to podarí dosiahnuť, dieťa objaví radosť z učenia a poznávania. Ak sa však dospelý človek zásluhou výchovy cíti v tomto svete cudzincom, môžu prísť dve možnosti - dotyčný objaví strach a stráni sa sveta, alebo cíti potrebu ho spasiť.

Skúste konkrétne - pripravuje vaša škola deti pre život lepšie ako klasická?

Pripravuje dieťa pre život ako taký. Nemyslím si, že waldorfské školy sú nejaké výnimočné a nadpriemerné. Pokiaľ však rodič rozumie tomu, že kultivácia osobnosti dieťaťa je dôležitá, naša škola je dobrá voľba.

Pýtal som sa zámerne - waldorfské školy existujú takmer sto rokov, a napriek deklarovanej kvalite je ich menej ako tisíc. Logika hovorí, že by ich malo byť oveľa viac.

Už ich je viac, presne 1014 plus tisíce škôlok. Je to otázka toho, že ako minoritná a alternatívna škola nemáme ambíciu byť mainstreamom. Prvá škola vznikla v roku 1919, vo svete sa to rozšírilo, ale prišla druhá svetová vojna, ktorá v Nemecku znamenala zákaz waldorfských škôl z dôvodu nezlučiteľnosti s nacistickou ideológiou. Až potom nastal boom, ktorý pokračuje dodnes. Čo sa týka našej školy, po siedmich rokoch sme najväčšia súkromná základná škola v Bratislave.

Vy nechcete mať viac waldorfských škôl, aby ste neboli mainstreamom?

Nepovedal som, že nechceme, ale že nemáme tú ambíciu.

V tomto prípade ide o synonymum.

Založiť a viesť takúto školu nie je jednoduché - proces prípravy školy trvá niekoľko rokov, ťažké je tiež nájsť kvalitných učiteľov. Na strane druhej, waldorfská škola nemusí konvenovať každému, sú rodičia, ktorí majú názor, že dieťa má byť v škole, založenej na výkonoch. Takí nikdy nebudú chcieť našu alternatívu, a je to v poriadku. Sú však aj takí, ktorí oceňujú, že rozvíjame individuálne vlastnosti detí, pre ne je Waldorf ako stvorený.

Väčšina našich absolventov má k antropozofii neutrálny až skeptický postoj

U nás ste v štádiu experimentu, takže nemožno posúdiť úspešnosť vašich absolventov. Ako sú na tom v zahraničí?

Štúdie nepotvrdili, že by absolventi Waldorfu neboli úspešní, alebo by mali problém prejsť na strednú školu. Máme aj slávnych absolventov, medzi nimi sú napríklad herci Sandra Bullock, Jennifer Aniston, Justin Theroux, Chris Elliot, spisovatelia a režiséri Rainer Werner Fassbinder, Oliver Hirschbiegel, Michael Ende, iné osobnosti ako Ferdinand Porsche, politici a bankári Karl Oto Pohl, Konrad Schilly, premiér Nórska Stoltenberg, David Blackmer, Andreas Schleicher, školu tiež navštevovali deti Helmuta Kohla, H. D. Genschera a tak ďalej.

Viac ma zaujíma, ako sú na tom tí neznámi.

Existuje o tom niekoľko veľkých prierezových štúdií z Holandska, Švédska, USA a Nemecka. Štúdia z roku 2007 v Düsseldorfe na základe istých kritérií skúmala kvalitu života absolventov Waldorfu. Boli nimi profesný životopis a satisfakcia, obsahová orientácia v živote, viera a náboženstvo, osobné skúsenosti zo školských čias a zdravie. Pracovalo sa s vyše tisíc respondentmi. 61 percent bývalých žiakov waldorfských škôl má ukončené plné akademické vzdelanie, čo je v Nemecku dvakrát viac ako celoštátny priemer. Najčastejšie sa medzi nimi vyskytujú lekári, inžinieri, medici, učitelia a ľudia z umeleckej brandže. V menšej miere sú tam zastúpené obchodnícke povolania a administratívni pracovníci. Respondenti pociťovali vysoký stupeň satisfakcie vo svojom profesnom živote, práca ich baví a považujú ju za zmysluplnú.

Koľkí sa začali venovať niečomu okolo antropozofie? (zakladateľ waldorfskej pedagogiky Rudolf Steiner pod ňou rozumel vedecký výskum duchovného sveta. Skúša hľadať odpovede na otázky ľudstva tak, aby zodpovedala potrebe človeka vytvoriť si vzťah k svetu, založený na slobode možnosti tvoriť si individuálne úsudky a rozhodnutia. Práve antropozofia a ovplyvňovanie žiakov v jej duchu je najčastejšie používaným argumentom kritikov waldorfských škôl, pozn. autora)

Veľmi malé percento, dokonca väčšina respondentov mala k antropozofii neutrálny až skeptický postoj. To je dôkazom, že ako žiaci neboli vedení k jedinému správne mu svetonázoru, hoci nás z toho mnohí opakovane obviňujú. V oblasti náboženstva nemali zásadný príklon k inštitucionalizovaniu viery, na strane druhej mali pocit, že žijú spirituálnym životom.

autor: Dana Salajová

VIDEO

Marián Czére o uplatnení absolventov waldorfských škôl

Ďalšie videá [nájdete na tv.sme.sk](http://tv.sme.sk).

Uvádzate, že hlavným cieľom vašej pedagogiky je celostná výchova dieťaťa, teda výchova hlavy, srdca a rúk. Čo sa pod tým rozumie?

Snažíme sa vychádzať z vývojových potrieb dieťaťa, práve v prístupe k nim sa odlišujeme od bežných škôl. Malé dieťa potrebuje všetko ohmatať rukami a zmyslami, myšlienka je u neho hneď aj činom. Našou úlohou je teda zabezpečiť, aby vôľové impulzy postupne uchopovalo myslením. Nedeje sa to však zo dňa na deň, prváčik nie je hneď mysliacou bytosťou. Hľadáme spôsoby, aby bol ten prechod plynulý.

Nie je to primárne záležitosť rodičov?

Hovoríte, ako keby vedomosti boli postavené vo vzduchoprázdne. Škola sa nemôže uberať smerom, že „*tu máš vedomosti, a sám si nájdíš spôsob, ako ich aplikovať v živote*“. My na to ideme naopak - z toho, čo dieťa robí, ako sa pohybuje, ako vníma, postupne vystaviame jeho pojmový svet.

Známky a písomné testovanie nie, ústne testy áno

Na škole nemáte klasické testy, neznámkuje, čím podľa kritikov oberáte deti o potrebný pocit zodpovednosti a povinnosti.

To, že neznámkuje, je pravda, ale nesúhlasím, že deti nehodnotíme a netestujeme. Žiaci od 4. ročníka musia prejsť mnohými testmi za rok.

Dovtedy nič?

Naše hodnotenie primárne nie je založené na písomných testoch.

Na ústnych áno? Zaujíma ma spôsob, akým učíte deti pocitu zodpovednosti, že isté veci jednoducho musia robiť.

Ústne testovanie je bežné. Dieťa sa stáva žiakom postupne. V 1. ročníku sa ešte len učí, ako správne stáť, držať pero, pastelku, voskový kvádrík (*používa sa na kreslenie a tvorbu riadkov, pozn. autora*), klásť otázky. Presne toto je spôsob, akým ich vedieme k zodpovednosti. Máme vypracovaný spôsob inštrukcií, ktoré vedú žiakov k tomu, aby rešpektovali isté fázy predtým, ako sa pustia do konkrétnej práce. Ak im učiteľ dáva samostatnú prácu, pripraví ich na to, že bude nasledovať inštrukcia, potom budú mať čas pýtať sa, nakoniec začne samotná práca.

Najskôr teda chceme, aby dieťa len počulo inštrukciu, potom žiadame, aby bolo vnútorne aktívne a pýtalo sa, následne robí to, na čom sme sa dohodli. Vtedy už musí mať vlastný postoj k tomu, čo ide realizovať. Dieťa si tak osvojuje istý spôsob myslenia.

V tomto nevidím rozdiel oproti bežnej škole - aj tam dá normálny učiteľ najskôr inštrukciu, potom nechá priestor na otázky a nakoniec sa pracuje, akurát funguje iný spôsob hodnotenia. Ako ich teda vediete k zodpovednosti?

Rozdiel v tom je. Vedome sa v našich žiakoch snažíme vypestovať zvyk tvoriť si úsudok a otázky na základe vnemov a faktov, nie naopak. Keď potom pracujú samostatne, preberajú zodpovednosť za to, ako bude vyzerat' výsledok - od estetickéj stránky až po obsah.

Ak dieťa nestíha, musíme zmeniť náš prístup

Tak inak - som štvrták na základnej škole. Kašlem na zadania učiteľa, nerobím si úlohy. Reakciou učiteľa v bežnej škole bude napomenutie, päťka, možno poznámka. Čo urobí waldorfský učiteľ?

Tak iný príklad - od tretieho ročníka zavádzame prvé pravidlá, medzi nimi aj domáce úlohy. Keď ich žiak ignoruje, vypočujem si, čo mi povie - niekedy existuje objektívna príčina, inokedy na to len zabudol. Dohodnem sa s ním, že mi to ukáže na druhý deň. Potom je dôležité, aby som bol dôsledný.

Čo ak to žiak ignoruje aj potom?

To je rôzne. Na škole máme pedagogické nástroje, ako dlhodobo pracovať s tými, ktorí majú nejaký problém. Na žiakov, ktorých spomínate, nepozerať ako na niekoho, kto robí učiteľovi problémy. Jednoducho to berieme tak, že je tam niečo, čo ako učiteľia musíme pochopiť a zmeniť vo svojom prístupe k žiakom.

Čiže ak dieťa ignoruje svoje povinnosti, učiteľ hľadá chybu v sebe?

Nielen. Každý týždeň máme učiteľské konferencie, na ktorých je priestor hovoriť o problémových deťoch. Zbor sa usiluje pozrieť na dieťa zo všetkých strán, spoločne hľadáme riešenie. Niekedy stačí pochopiť, že dieťa kvôli svojmu temperamentu nezvláda stanovené pracovné tempo. Vtedy mu na istý čas dávame individuálne úlohy. Na nich si posilní sebadôveru a začne mať chuť experimentovať aj s ostatnými v triede. Ak totiž nestíha, môže sa to prejavovať v rebélii voči príkazom učiteľa.

Waldorfská pedagogika je založená na autorite učiteľa

Poviem, prečo som sa pýtal - dieťa skončí waldorfskú základnú školu, prejde na klasickú strednú a zrazu sa stretne so známami, poznámkami, písomným skúšaním, s absenciou individuálneho prístupu typu „*máš problém, spomalíme tempo*“.
Nehendikepujete ho tým? Ved' ho čaká šok.

Venujeme sa tomu. Od 7. ročníka žiakov pripravujeme na Monitor, na prijímačky a podobne.

Nehovorím o vedomostiach, ale o príprave na úplnú zmenu prístupu učiteľa k žiakovi. Váš prístup dieťa považuje za normu, zrazu zistí, že všetko je inak, dokonca môže prepadnúť, či vyletieť zo školy.

Snažíme sa posúvať žiakov tak, aby boli so svojimi rovesníkmi rovnocenní. Od 1. ročníka ich vedieme k tomu, že učiteľ je autorita, zhruba od 4. ročníka je tam už snaha predstaviť svet, javy a problémy z rôznych uhlov pohľadu. Deti si vyskúšajú prácu s písomnou i ústnou inštrukciou, diktáty, projekty na základe vlastného záujmu, čiže nasávajú nesmierne množstvo učebných metód.

Neodpovedali ste mi.

Našich žiakov by systém na strednej škole mohol prekvapiť len vtedy, keby sme ich viedli len jedným, rigidným spôsobom. To sa však nedeje, vedieme ich k tomu, aby sa vedeli na problém pozrieť z rôznych strán.

Hovoríte o spôsoboch, ako zvýšiť vedomosti detí a naučiť ich myslieť v súvislostiach. Nie je mi však jasné, ako ich vediete k zodpovednosti, teda aby pochopili, že sú isté veci, ktoré jednoducho „*musia*“ robiť?

Máme konkrétne pravidlá, ktoré sa dodržiavajú - ak ich žiak prekročí, učiteľ by mal byť dôsledný. Naša pedagogika je založená na vzťahu autority učiteľa voči žiakovi. Hovoríme o takzvanej láskyplnej autorite, znamená to však aj rešpekt.

Bezvýhradný?

To závisí od toho, o aký ročník ide. Prvák a druhák nemá problém s autoritami, vie sa prispôbiť.

To sa bije s tvrdením, že waldorfská škola rozvíja kritické myslenie detí.

Učebná cesta u nás vedie odniekiaľ niekam. V 1. ročníku mám k deťom iný prístup ako v piatom. Metódy sa postupne menia - prvé dva roky je to o napodobňovaní a autorite. Dieťa

to berie prirodzene. Postupne u neho vzniká odstup, deje sa tak približne vo veku deviatich rokov. Citový príklon k učiteľovi opadáva, napodobňovanie musí ustúpiť.

Dokedy je učiteľ autorita, ktorá sa nemá spochybňovať?

Rozdelil by som to na tri vekové obdobia - do deviatich rokov je to v napodobňovaní, do dvanástich ide o prechodné obdobie, vtedy je dieťa veľmi dobre osloviteľné cez obrazné predstavy, až po tomto veku prvýkrát vzniká možnosť abstraktného chápania. Ide teda približne o šiesty ročník, kedy nie náhodou učíme o Starom Ríme. V ňom vznikol súdny systém, vtedy sa láme atmosféra v triede, začíname s deťmi hovoriť o pravidlách a umožníme im, aby ich aktívne tvorili. Ak dáte deťom dôveru až v správny čas, chopia sa jej veľmi zodpovedne. Predtým je to o autorite, lebo dieťa nemá dostatočne vyvinutú schopnosť správneho usudzovania.

Kvantitatívne sme na tom s vedomosťami horšie, kvalitatívne lepšie

Musí dieťa u vás absorbovať rovnaké penzum vedomostí ako na klasickej škole?

Čo sa týka kvantity poznatkov, preberieme ich asi menej, ale čo sa týka kvality, sme na tom oveľa lepšie. Dieťa v bežnej škole sa často vedomosti len namemoruje, pričom k nim nemá priamy vzťah. U nás si ich pozrie z rôznych strán a spojí s pojmovým obsahom. Tým má vedomosti na celý život lepšie ukotvené.

Rozsah je teda menší? Lebo na nete sa Waldorf bráni tým, že v zásade preberie to isté, len iným tempom a s iným prístupom.

Keď sa deti z bežnej školy na prírodovede učia o sliepke domácej či ropuche, pričom na našej škole preberáme iné druhy zvierat, je to kvantitatívne porovnateľné?

Existujú predsa minimálne štandardy. Zaujíma ma, či ich obsahovo podliezate, dodržiavate alebo preliezate.

Máme iné osnovy, ako na bežných školách, ale dopracujeme sa k rovnakým výsledkom. Výstup nášho absolventa je teda porovnateľný s absolventom klasickej školy. Na schopnostiach a zručnostiach žiakov pracujeme intenzívnejšie, ako iní. Škola navyše nie je len o poznatkoch, a ak si to myslíte, ste na omyle.

To som nepovedal. Ale aj váš garant Miron Zelina v TA3 pripustil, že vedomostne sú na tom waldorfskí žiaci o niečo horšie.

Do určitej miery áno, ale len kvantitatívne, kvalitatívne určite nie. Na bežných školách platí, že dieťa prejde ročníkom, ak ovláda štandard učiva na cca 70 percent. My to prekračujeme. Naším veľkým prínosom je kvalita poznatku, dieťa si ho vie zaradiť do medzipredmetových vzťahov.

V médiách vás kritizovala matka vašej bývalej žiačky Soňa Nováková. Jej dcéra údajne ešte v 4. ročníku nevedela, čo v nemčine znamená *der, die a das*. Tak to aspoň povedala v relácii Čierny Peter na TA3.

Tá pani sa sťažovala až dva roky potom, čo dcéru vzala z našej školy. Čuduj sa svete, jej dcéra síce neovládala *der, die, das*, ale priamo od nás prestúpila na rakúske gymnázium do Viedne. Myslíte si, že jej tvrdenie je potom reálne? Jednoznačne nie. To však pred médiami zamlčala.

Učiť deti písať aj čítať v 1. ročníku je násilná cesta

Žiaci sa u vás naučia písať a čítať až v 2. ročníku. Nie je to neskoro, keďže je overené, že tieto veci zvládajú aj mladšie deti, výnimkou dokonca nie sú ani také, ktoré to dokážu už v škôlke?

Písať a čítať ich začíname učiť už v 1. ročníku, iná vec je, kedy si dieťa tieto schopnosti osvojí. U nás je to v polovici druhého ročníka. Jednoducho máme učebnú cestu rozťahnutú na dlhšie obdobie.

Prečo, ak je jasné, že to pre dieťa nie je problém zvládnuť aj skôr?

Určite by to dokázalo, ale u nás na konci 1. ročníka dieťa dokáže písať len veľkým a malým tlačeným písmom a čítať jednoduché slová, lebo to považujeme za správne tempo.

Z akého dôvodu ich najskôr učíte len tlačené písmo?

V histórii vývoja písma sa objavilo ako prvé, ale to nie je hlavný dôvod. Tým je, že spojitosť medzi tvarom konkrétneho písmena, napríklad *K* a zvukom, teda tým, ako ho vyslovujete, je násilná asociácia. Vyzerá, že to spolu nesúvisí, ale pre deti je problematické spájať zvuk a tvar písmena. Preto sme tento proces spomalili a vytvorili medzikrok - obraz, z ktorého vyplýva tvar písmena.

Nerozumiem.

Keď sa deti učia čítať aj písať v 1. ročníku, je to istým spôsobom násilná cesta, záťaž. Bežné školy majú privysoké tempo.

Všetci sme to zvládli bez ujmy.

Iste, možno by sme to zvládli aj rýchlejšie, ale nám sa to osvedčilo tak, ako to robíme.

Stále nechápem dôvod. Je ním záujem, aby bolo dieťa v prvej triede menej stresované?

Nie, ide skôr o to, aby sme ho naučili čítať a písať prirodzeným spôsobom. Prváci pracujú v nálade rozprávok. Príklad - učiteľ v rámci nejakého rozprávkového príbehu nakreslí na tabuľu napríklad kráľa, ktorá má jednak v ruke vysunutý meč, jednak má vystrčenú jednu nohu vpred. Na druhý deň povie deťom, že sa v tej postave objavil tvar, ktorý nazve kráľovským písmenom *K*. To všetko je podané umeleckým spôsobom, učiteľ s deťmi veľa spieva, na písmeno sa naučia básničky, vedia vyhľadať okolo seba slová, ktoré ho obsahujú, akosi sa s ním spriatelí. Žiak tak nadobudne dôverný vzťah k písmenám. Proces osvojovania teda naťahujeme zámerne, lebo je to pre deti prirodzenejšie. Budú mať pocit, že sa to naučili samé od seba.

Písané písmo neučíte vôbec?

Učíme. Na konci 2. ročníka začíname písmená viazať.

Ak budete dôsledne trvať na tom, že deti učíte písať prirodzenejším spôsobom, v podstate tvrdíte, že ostatné školy to robia menej prirodzene, teda horšie.

Veľa rodičov vám povie, že v bežných školách ide o neuveriteľne stresujúce tempo. Dieťa to síce zvládne, ale s vypätím všetkých síl, čo sa potom musí niekde prejaviť. Nechceme zovšeobecňovať, ale bežne vidno ôsmakov a deviatakov, ktorí sú absolútne vyhorení, dokonca nemajú záujem na dokončení školy. Pýtam sa - nemôže byť to duševné vyhorenie aj dôsledkom toho, že niektoré veci sa v škole zavádzajú predčasne, a dieťa má čo robiť, aby sa z toho spamätalo? Deväťdesiatročné skúsenosti waldorfských škôl sú pritom jasným dôkazom, že ideme správnou cestou.

Máme aj špecialistov, jeden učiteľ neučí veľa predmetov

Ďalšia výhrada kritikov - na Waldorfe učí jeden učiteľ veľké množstvo predmetov, pričom je jasné, že všetky nemôže ovládať tak dobre, ako keď sa špecializuje.

Nie je pravda, že triedny učiteľ u nás učí všetky predmety. Funkcia triedneho znamená to, že má na starosti najmä hlavné vyučovanie.

Ktoré sa nazýva epocha. Ved' práve tam sa učia hlavné predmety.

Áno, ale od piateho, niekedy od šiesteho ročníka nastupujú aj odborní učitelia, ktorí preberajú väčšinu týchto - nazvime to akademických - predmetov.

Ktoré to sú?

Matematika, slovenčina, dejepis, prírodopis, zemepis, fyzika a chémia. Na tieto máme od menovaných ročníkov špecialistov. Vysvetlím ale, prečo v nižších ročníkoch nechávame jedného učiteľa učiť viac predmetov - ide o prenos vedomostí a zručností od jedného človeka k druhému, a chceme, aby si dieťa tieto veci osvojilo od jednej osoby. Napokon, je to jedno dieťa, ktoré si ich má všetky osvojiť.

Akú kvalifikáciu majú vaši učitelia?

Všetci triedni musia mať vysokoškolské pedagogické vzdelanie, podmienkou prijatia k nám je tiež absolvovanie procesu waldorfského vzdelávania.

Akého?

Na Slovensku ho organizuje Pedagogická fakulta UK ako špeciálne inovačné štúdium. Vyučujú tam skúsení waldorfskí pedagógovia zo zahraničia. Ide o proces rozširovania si vedomostí a schopností, aby adepti zvládli to, čo očakávame. Trvá tri roky, počas nich sa učiteľ oboznámi so všetkými predmetmi u nás, teda aj s tými, ktoré nebude učiť. Cieľom je, aby pochopil, ako waldorfská škola vychádza z vývojových potrieb dieťaťa. Odborní učitelia zase majú špecializované semináre, tiež trvajú tri roky, chodia do Čiech alebo do Nemecka.

Prečo by sme mali používať počítače?

Deti údajne neučíte pracovať s počítačmi. Je to pravda?

Počítačovú výchovu zavádzame neskôr ako iné školy. Prečo by sme to mali robiť skôr? Otázka teda vôbec nestojí tak, že prečo nepoužívame počítače.

A ako stojí?

Tak, že sa pýtam, prečo by sme ich mali používať.

Aby ste dieťa nehendikeovali do budúcnosti. Práca s PC je dnes v zamestnaní štandardom, deti znevýhodníte, ak to budú musieť dobehnúť neskôr. Nebavíme sa predsa o hraní bojových hier, ale o množstve dôležitých informácií, ktoré sú na CD, DVD, internete. Prečo by ste ich nemali naučiť využívať techniku vo svoj prospech?

Užívateľské prostredie počítačov sa rýchlo mení, a to, čo naučíme žiakov dnes, bude o pár rokov úplne inak. Dnešné zručnosti práce s PC jednoducho nebudú platiť.

Zásady práce s PC budú obdobné. Ak kedysi niekoho naučili robiť vo Windows 95, určite neostane prekvapený z novších verzií.

Ale kto z nás vie, ako to bude o osem alebo desať rokov? Technológie napredujú veľmi rýchlo. Navyše nie je pravda, že počítače úplne vylučujeme. Napríklad v 5. ročníku na projektoch som ja osobne prácu s nimi žiakom umožnil.

To ste vy, ale mňa zaujíma systematická výučba.

Vychádzame z toho, že používať akúkoľvek techniku bez toho, aby ste jej rozumeli, zvyšuje riziko, že sa na nej stanete závislý. Počítačová výchova na waldorfskej škole je teda spočiatku akýmsi historickým exkurzom - počítač rozoberieme, pozrieme, ako vyzerá zvnútra a tak ďalej. S prácou na PC začneme až niekedy v 8. ročníku.

Čiže tesne pred koncom základnej školy.

V podstate áno. S mediálnou výchovou však začíname už skôr. Učíme deti k zdravému prístupu k počítačom, televízii, k mobilom...

Čo je to zdravá výchova k mobilu, televízii a počítaču?

Dnes je doba, keď deti presedia pred televízorom značnú časť týždňa.

To je záležitosť rodičov.

Áno, veď deti v našej škole nie sú výnimkou. My ich učíme, aby si od týchto vecí vytvárali kritický odstup.

Ako môžete trebárs piatakovi vstúpiť zdravý postoj k počítačom, keď ste mu neprezentovali, o čo konkrétne ide, a práca s nimi ho čaká až o tri roky neskôr?

Ja som hovoril o mediálnej výchove.

Zahrnuli ste do nej aj počítače.

Hovoril som o mediálnej výchove, teda televízii, reklame a mobiloch.

Aby sme to uzavreli - nevnímate teda ako chybu, že žiakov ochudobňujete o prácu s PC?

Určite nie.

Načo potrebuje dieťa opakovať učivo?

Podme k epochám - je to hlavná časť výučby, v rámci ktorej sa predmety striedajú po mesiacoch. Jeden mesiac sa teda deti učia výhradne matematiku, druhý slovenčinu, tretí fyziku a tak ďalej. Kritici spochybňujú, či je to správne, keďže sa ignoruje heslo „opakovanie je matkou múdrosti“.

Povedzte mi, na čo potrebuje dieťa opakovať učivo. Prečo chcete, aby kedykoľvek vedelo zodpovedať ktorúkoľvek otázku z každého predmetu? Škola žiaka pripravuje pre život, nie pre školu samotnú.

Nehovorím o tom, že žiak má hocikedy vysypať trebárs definíciu algebraickej rovnice, ale to, aby vedelo spočítať 20 plus 30. Vy ho to učíte mesiac a potom ho to necháte zabudnúť.

Áno, naším cieľom je, aby sa predmet prebral do maximálnej hĺbky, a potom sa zámerne nechá zabudnúť. Od 3. ročníka však pribúda jedna cvičná hodina týždenne, neskôr dve, v 5. ročníku už štyri. Na nich sa opakujú tie tematické celky, ktoré sa prebrali na epoche. Keď si potom prepočítate celkovú časovú dotáciu na jeden predmet, vyjde vám, že ide o vyššie číslo ako na bežnej škole.

Ide mi o iné - žiak má v septembri výhradne slovenčinu, v októbri matematiku, v novembri trebárs fyziku, v decembri zemepis a tak ďalej. K slovenčine sa opäť dostane až po pár mesiacoch.

Máte pravdu, ale do 4. ročníka je to tak, že za rok majú žiaci štyri epochy slovenčiny a štyri epochy matematiky.

Z čoho vyplýva, že na ostatné predmety ostávajú len dve epochy a že slovenčinu s matematikou žiaci nevidia zo školského roka šesť mesiacov.

Ak sa však daný predmet vyučuje, prebieha zhruba v trojnásobnej intenzite oproti bežnej škole. Jedna hodina epochy má totiž 120 minút, pričom bežná škola má hodiny len štyridsaťpäťminútové. Prepočítajte si to - klasická škola učí slovenčinu približne štyrikrát týždenne po 45 minút, my počas roka štyri mesiace po 120 minút plus cvičné hodiny.

Aký je na to dôvod?

Ide nám o hlboké ponorenie sa do témy. Pri klasickej štyridsaťpäťminútovej hodine sa prvých päť minút snažíte skoncentrovať, posledných päť vypínate, lebo sa blíži prestávka, na učenie teda ostáva presne tridsaťpäť minút. To sa mi zdá málo, naša epocha trvá 120 minút. Dieťa si tak dôkladne osvojí látku, potom ho necháme zabudnúť ju, aby sa mu o dva mesiace znovu zjavila - už nie čiastkovo, ale v súvislostiach. Takéto zručnosti sa potom nezabúdajú. Prirodzene, vo vyšších ročníkoch mnohé nemôže podliehať zabudnutiu, a to je práve zmyslom cvičných hodín k epoche, ktoré sú v takej intenzite, ako celková časová výučba konkrétneho predmetu na bežnej škole.

V rozvrhu máte aj náboženstvo, nevidím tam etiku.

Náboženstvo je voliteľný predmet. Etika je súčasťou všetkých predmetov, individuálne ju neučíme.

Čiže ak dieťa nechce chodiť na náboženstvo, má voľno?

Áno, lebo etiku má zahrnutú vo všetkých predmetoch, morálka sa od nich nedá odtrhnúť.

Zvyšok predmetov tvorí podstatnú časť dňa - práca na pozemkoch, ručné práce, dielne, výtvarná, hudobná výchova, telocvik a eurytmia. To vyzerá skôr ako záujmový krúžok, než bežné vyučovanie.

Nie. Náš program zámerne obsahuje výrazný príklon k umeleckým predmetom. Nový školský zákon nám totiž dáva možnosť vytvoriť si vlastnú profiláciu školy. Niektorí si vyberú príklon k jazykom, my sme si vybrali umenie. Treba si uvedomiť, že vyučovací deň na waldorfskej škole je oveľa dlhší, ako na bežnej škole.

Príklad rozvrhu hodín pre 5. ročník waldorfskej školy

5.roč.:					
Mgr. Czére Marián					
Čas	8.30-10.30	11.00-11.45	11.50-12.35	12.40-13.25	13.55-14.40
Pondelok	Epocha	Cvičenia	Zbor.spev	Rp/Dielne	Rp/Dielne
Utorok	Epocha	Eu/Tvd	Eu/Tvd	Cvičenia	Aj/Nj
Streda	Epocha	Hv	Aj/Nj	Tv	Tv
Štvrtok	Epocha	Rp/Dielne	Rp/Dielne	Cvičenia	Aj/Nj
Piatok	Epocha	Vv	Vv	Aj/Nj	Nábož.

Vysvetlivky:

Epocha - hlavné predmety, jeden predmet sa učí mesiac bez prestávky, Rj - ruština, Aj - angličtina, Nj - nemčina, Eu - eurytmia, Rp - ručné práce, Vv - výtvarná výchova, Tvd. - tvorivá dramatika, Hv - hudba.

Zdroj: iwaldorf.sk

Načo sú nám vysvedčenia?

Citujem z jedného vysvedčenia (Rozmer 2/2007, pozn. autora): „*Lucka v tomto roku duševne vyzrela, spevnela, jej vôľ a sa dostatočne rozvinula, nedokázala ju však vždy použiť na správnom mieste, dostávala sa do konfliktných situácií. Svoje školské povinnosti si plnila, slabšie to bolo s domácou prípravou. Na vyučovaní spolupracovala, bola však málo aktívna. Chýbala jej vnútorná motivácia a nadšenie pre prácu... Vytvorila si pekný - originálny štýl písma. Učivo 4. ročníka zvládla dobre, záverečné testy preukázali nedostatky v jej vedomostiach. Určite má na to, aby jej výsledky boli lepšie, musí viac chcieť...*“ Píše sa tam teda, že má nedostatky vo vedomostiach, ale nikto nevie, aké, a v akých predmetoch.

Máme dva druhy vysvedčení - jedno formálne, teda slovné, z akého ste citovali, má však oveľa väčší rozsah. Druhé je umelecké a dáva sa priamo dieťaťu.

Formálne tu mám celé, aj keď ho prečítam kompletne, viac sa nedozviete.

Neviem, ako v 4. ročníku, ale moja kolegyňa robieva dva až tri také listy, nie jeden. Je to oficiálne tlačivo Ministerstva školstva.

Vysvedčenie z waldorfskej školy (zdroj - Rozmer 2/2007)

SLOVENSKÁ REPUBLIKA
SÚKROMNÁ ZÁKLADNÁ ŠKOLA WALDORFSKÁ, M.C.SKLODOWSKEJ 1, BRATISLAVA 85104

Škola: _____
 Trieda: 4a Ročník: ŠTVRTÝ Školský rok: 2024/2025
 Rok školskej dochádzky: ŠTVRTÝ Číslo v tr. výkaze: 11

VYSVEDČENIE

Meno a priezvisko: Lucia Nováková
 Dátum a miesto narodenia: 1995 Bratislava
 Okres: Bratislava Kraj: Bratislavský
 Národnosť: slovenská Státna občianstvo: SR Rodné číslo: _____

Hodnotenie práce žiaka

*Lucia v tomto roku duševne vyrasta, spev-
 nala, jej veta sa dostatočne skomplikovala, vedu
 hľadala ju však málo, porušila sa opätovne,
 nicde, dostala sa do konfliktných situá-
 cií.
 Soja otolské porušenie si pláta, slabsie to
 bolo s domáciou prípravou. Na vymenovaní spo-
 luvacovníka, bola však málo aktívna. Obyčtna
 jej vnútorná motivácia a nasadenie pre prácu.
 To sa prejavovalo aj na jej úspechu prác - rak,
 boli veľmi nádherné (ktor Lucia má zjavnú
 estetickú citlivosť) a neukladala.
 Otvorená si pekný - originálny štýl práce.
 Keďže 4. ročníka, avšak dobre, a úroveň
 školy predstavovali nedostatky a jej nedostatky.
 Určite má na to všetky výhody, boli lepšie,
 musí mať cieľ, a postupovať, k tomu zod-
 povedajúce. Ma silnú túžbu a ošetrova-
 nuly, ale pre svoju nechuť k práci sa v týchto ob-
 lasti neprejavila ďalej. Zvládla nielen podľa
 učebnice, ale aj podľa učebnice. Príjemný
 veta, veta.*

To je v poriadku, ide o zmyslupnosť obsahu.

Rodičia dostávajú na podpis všetky testy, ktoré ich dieťa robilo počas roka. Majú tak podrobné informácie o tom, ako obstálo. Takéto informácie nepovažujeme za nevyhnutné vkladať do vysvedčenia. Vami citované tlačivo by bolo nedostatočné, pokiaľ by neexistovala komunikácia medzi učiteľom a rodičom počas školského roka. Okrem toho, pošlem vám vysvedčenie, ktoré dokumentuje, ako ho robím ja dnes.

Vysvedčenie, ktoré zaslal Marián Czére:

Trieda: .....V.....

Ročník: .....piaty.....

Školský rok ...2007./2008...

Rok školskej dochádzky: .....piaty.....

Číslo v tr. výkaze: .....

VYSVEDČENIE

Meno a priezvisko: ..... ██████████ .....

Dátum a miesto narodenia: ..... ██████████ Bratislava .....

Národnosť: .....slovenská..... Štátne občianstvo: .....SR..... Rodné číslo: ..... ██████████ .....

Hodnotenie práce žiaka

V piatom ročníku sa ██████████ výborne zorientoval v tematických oblastiach. Jeho prácu zdobila veľká aktivita, záujem o učivo a novým bola častá iniciatíva a nápaditosť. ██████████ dobre komunikuje so spolužiakmi, vie si odhadnúť svoje sily a pracuje v primeranom tempe. Občasná nepozornosť a netrpelivosť, snaha o rýchlosť viac než kvalitný prejav sú tým, na čom potrebuje Daniel pracovať v nasledujúcom období. Celkovo však preukázal výborný vŕhľad a porozumenie pre preberané učivo, vie samostatne pracovať a konzultovať nejasnosti, navyše je ústretový pomáhať druhým.

Matematika – veľmi dobre zvláda početové operácie do 1 000 000, mentálne i písomne. Mýli sa len občas, z nepozornosti. Rýchlo si osvojil základné témy ročníka: deliteľnosť prirodzených čísel, prvočísla, rozklady v desiatkovej sústave, rozklady na prvočinitele a spoločný deliteľ. Zlomky vie znázorniť graficky i formálne zapísať, porovnať ich, krátiť a rozširovať. Postupne mu nerobil problém prechod od zlomkov k desatinným číslam, ich zápis, prepočty zo zlomkov a naopak, vie prevádzať jednoduché operácie s desatinnými číslami. Geometriu (bez konštrukčných pomôcok) zvládol výborne.

Slovenský jazyk – V používanej slovnej zásobe vie rozlišovať viacvýznamové i rovnozvučné slová (synonymá a homonymá). Dokáže odlíšiť priamu a nepriamu reč, slová vie zaradiť k príslušným slovným druhom a určiť ich gramatické kategórie. Zvládol prechod od tvaroslovia k vetnej skladbe, zatiaľ s jednoduchým určovaním typov viet, prísudzovacieho skladu a základných vetných členov. Diktovaný text píše s niekoľkými chybami, ktoré si vie následne opraviť. Na slohových prácach ešte musí popracovať, zlepšiť ich zrozumiteľnosť a rozsah. Číta primerane a plynulo, text dokáže presvedčivo stvárniť umelecky, čo platí aj pre dramtizáciu divadelných úloh. ██████████ si dobre osvojil základné pojmy literárnej teórie.

Dejepis – ██████████ porozumel základným dejepisným pojmom priestoru a času. Bol zaujatý historickými kultúrami počiatkov civilizácie, na mnohé témy vypracoval a predniesol veľmi pekné projektové úlohy.

Prírodoveda – V zoológii ██████████ prejavil záujem a dobré znalosti ríše vtákov, šelím i zvierat s rozvinutým tráviacim systémom, čo bolo ústrednou témou vyučovania. V botanike bol dobrým pozorovateľom stavby rastlinného tela, pozná základné členenie, vlastnosti a spôsob života rastlinnej ríše húb, rias, lišajníkov, machov, papradí, prasličiek a ihličnanov.

Zemepis – znalosťami prešiel od regiónu mesta, kraja ku krajine – jej vývoju, osídleniu, kultúry reči a nárečí.

Trieda: .....V.....

Ročník: .....piaty.....

Školský rok ..2007..2008...

Rok školskej dochádzky: .....piaty.....

Číslo v tr. výkaze: .....

VYSVEDČENIE

Meno a priezvisko: .....

Dátum a miesto narodenia: ..... Bratislava .....

Národnosť: .....slovenská..... Štátne občianstvo: .....SR..... Rodné číslo: .....

Hodnotenie práce žiaka

Hudba – absolvoval hudobné formy v polarite dur a mol, osvojil si bohatý repertoár piesní niekoľkých národov k rôznym príležitostiam. Sú to piesne jednohlasé, kánony a ľahšie akordické skladby, čím prispel k tvorbe triedneho speváckeho zboru. Osvojil si aj základy hudobnej teórie tónu (dĺžka, výška, farba a dynamika) a oboznámil sa s životom významných hudobných skladateľov.

Anglický jazyk - Pracoval viac na svojich súkromných aktivitách, než na zadaniach učiteľa. Najväčšiu istotu uňho badať v slovnej zásobe, no i tu potrebuje veľa pracovať. V ústnom prejave pri konverzácii a čítaní je pomerne neistý. Systematickejšie potrebuje pracovať pri zápise do zošita. V práci na nových jazykových zákonitostiach potrebuje dlhší čas na ich pochopenie.

Pracovné vyučovanie – Pre jeho prácu je vhodné ústranie, lepšie sa sústreďí. K drevu a dielni má dobrý vzťah, má však tendenciu opúšťať sa, keď sa mu nedarí. Veľa vymeškal, nemá všetko dotiahnuté.

Výtvarná výchova - Jeho sústredenie je krátkodobé, ruší a je rušený. Rýchlo sa vzdáva a prácu často otáča chrbtom navrch. Vyhovujú mu kresliarske techniky a menší formát.

Nemecký jazyk - Aktívne sa do prebiehajúcich činností zapájal svojou tvorivosťou. Pre lepší rozvoj jazykových schopností by bola potrebná sústavná, nie nárazová domáca príprava, ktorá bola zvyčajne len tesne pred písomnou prácou. Písomný aj ústny prejav zvládol v danom rozsahu dobre.

Ručné práce – Tento rok veľa vymeškal, niektoré postupy neabsolvoval. Pracuje sa mu lepšie v menšej skupinke. Absolvoval vyšívanie obalu, štrikovanie obratko - škriatok, šitie a maľovanie chítónu.

Eurytmia – Dokázal zvládnuť všetky úlohy piateho ročníka: rytmické podávanie a hádzanie eurytmickou paličkou, geometrické formy v priestore, krácanie a recitovanie hexametru. Spolupracoval pekne v skupinových formách a preukázal dobré ovládanie vlastnej vôle v plymulom pohybe.

Telocvik – v piatom ročníku znamenal nácvik niekoľkých techník práce s náradím (lopta, palica, oštep, disk, skoky). Pribudli vytrvalostné behy, štafety a šprint, športové hry s pravidlami (bludiská, križovatky, vybíjaná, prehadzovaná, brännball). Jakub počas nich preukázal rýchlosť, pružnosť ale aj zmysel pre fair-play. Je aktívnym športovcom a šport ho naplňa pozitívnou energiou.

..... veľmi dobre zvládol tematické celky jednotlivých predmetov, viditeľne sa posunul vpred vlastným úsilím, čo hodnotím vysoko kladne.

strana 2 z 2

Ak tomu dobre rozumiem, učiteľ „dopovie“ rodičovi vysvedčenie počas stretnutí v rámci roka.

Áno, stretávajú sa minimálne raz za mesiac, navyše máme aj individuálne konzultačné hodiny, na ktoré príde každý rodič aspoň jeden alebo dvakrát do roka.

Aký zmysel má potom takéto vysvedčenie?

To sa pýtam ja vás. Načo ho vôbec treba?

Na to, aby ho mali možnosť posúdiť stredné školy pri prijímaní žiakov. Keď im žiak ukáže to vaše, je jednoznačne hendikepované, lebo stredné školy berú do úvahy popri pohovoroch aj známky. Váš učiteľ síce informuje rodičov, ale stredná škola reálne nemá podklady.

Žiak má k dispozícii dvoj až trojstranové zhodnotenie, nie jednu stranu. Povedzme si úprimne - čo sú to známky? Čo rodičovi povedia o jeho dieťati? Čo sa dozvie, ak bude vedieť, že jeho potomok má z matematiky trojku? Môže vôbec jedno číslo reflektovať objektívnu realitu?

Neriešim, či sú známky objektívnejšie ako slovné hodnotenie, ale či takýmito vysvedčeniami neznižujete žiakom šance dostať sa na stredné školy. Dcéra pani Fabiánovej mala vo vysvedčení napísané: „Ešte stále ukryva bohatstvá svojho vnútra pred svetom. Je veľmi málo chvíľ, keď sa mi podarí nazrieť do jej sveta, ale sú to veľké okamihy stretnutia s ňou.“

Otázkou je, v čom je naše hodnotenie vedomostí a zručností žiakov horšie, ako keby sme ho vyjadrili známkou.

Nevravím, že horšie, ale ak takéto vyjadrenie dostane dieťa v poslednom ročníku waldorfskej školy, na strednej môžu pri prijímaní gúľať očami.

Pre posledné dva ročníky zvažujeme vystavenie formálneho známkového hodnotenia. Tu sa zrejme budeme musieť prispôsobiť praxi.

Na vašej škole sa nepoužívajú učebnice. Kritici tvrdia, že aj preto, lebo takto môžete pred rodičmi lepšie tajiť „antropozofické bludy a okultizmus, ktorý tlačia do hláv detí“. Prečo ich nemáte?

Ak by toto mal byť dôvod, neexistencia učebníc by nijako nezabránila, aby učiteľ netlačil do hláv detí čokoľvek, čo chce.

Takto to však rodičia nemajú čierne na bielom, čiže im môžu uniknúť isté súvislosti.

Čierne na bielom to stojí predovšetkým v učebnom pláne. Učebnice síce nepoužívame, ale textové materiály áno. Učitelia si ich volia podľa vlastného uváženia a toho, o akú triedu, ročník a predmet ide. Bežná škola musí vychádzať z učebníc autorov bez toho, aby tí videli konkrétne deti a poznali ich potreby.

Lenže vaše textové materiály rodičia nepoznajú, z učebníc by videli aspoň základný obsah, navyše dieťa si nemá z čoho opakovať učivo.

Opakujem, máme definované učebné osnovy ako základný rámec. Žiaci tiež majú epochové zošity, ktoré slúžia ako prehľady preberaného učiva. To, čo je vhodné pre daný predmet, kvalifikovane volím z rôznych zdrojov tak, aby to bolo pre žiakov čo najlepšie.

To, že sme sekta, je novinárska kačica

Prejdime k eurhythmii, ktorá je na vašom vyučovaní výrazne prítomná. Ide vraj o harmonický pohyb, ktorý pomáha vrátiť telo, dušu i ducha do ich harmonického súzvuku a prepojiť myslenie, cítenie a vôľu. Zakladateľ waldorfskej pedagogiky Rudolf Steiner ju však definoval inak - ako vzývanie vesmírnych síl a dorozumievaciu reč anjelov. Aj to je dôvod, prečo kritikom prekáža.

To je zrejme vytrhnuté z kontextu. Steiner mal mnoho prednáškových cyklov, nie so všetkými som oboznámený.

Ako učelia predsa máte pravidelné stretnutia, kde sa venujete najmä Steinerovi a antropozofii. Preto mnohí neakceptujú tvrdenia, že tieto veci neprenášate aj na deti, a práve z tohto dôvodu o vás hovoria ako o sekte.

Tvrdenie o sekte považujem skôr za novinársku kačicu. Hovoríme predsa o osvedčenom inovatívnom pedagogickom modeli, ktorý funguje 90 rokov. Je treba definovať pojem sekty a odlíšiť tento negatívny význam od prostej inakosti. Nepleťme si na Slovensku každé vyčnievanie z radu, každé novátorstvo či hľadanie iného prístupu so sektárstvom.

Predstavte si študenta Pedagogickej fakulty, ktorý sa oboznamuje s pedagogickou vedou. Myslíte si, že potom poznatky vedy vyučuje v škole? Určite nie. Aj Waldorfská škola stojí na pedagogických, psychologických a antropozofických vedách, na niečom, z čoho ja ako učiteľ odvodzujem metódy práce. Určite ich ale neprenášam na deti.

Za sektu vás neoznačujú novinári, tí len citujú iných. Z toho, čo hovoríte, však musíte antropozofiu dobre poznať.

Nepoznám žiadny seriózny pedagogický dokument, na základe ktorého by bola waldorfská pedagogika, respektíve antropozofia označovaná za sektu. Dám vám [link](#), ktorý dokazuje, že Jacques Guyard, ktorý sa snažil v rámci parlamentného prieskumu vo Francúzsku dokázať, že ide o sektu, musel na základe súdneho rozhodnutia zaplatiť 110 tisíc frankov za neserióznosť.

prístup celej jeho komisie. K poznaniu antropozofie učiteľmi - nie je to podmienka, ale otvorenosť voči jej myšlienkam je vítaná.

Ak to nie je podmienka, ako z nej potom odvodzujete metódy práce?

Hovorím, že síce môžem byť otvorený antropozofickým myšlienkam, tie ale deťom nepredkladám ako učebný obsah. A vylučujem, že by to robil ktorýkoľvek náš učiteľ.

Deťom na eurytmii nehovoríme o anjeloch, zverokruhu a podobne

Jiří Heřt, profesor a predseda českého klubu skeptikov Sisyfos, ktorý napáda prenikanie pseudovedeckých metód do života spoločnosti, vyslovil takúto námietku voči eurytmii. Citujem: „Eurytmia, podľa Steinerovej reči anjelov, je príliš stereotypná a navyše zatiaľ ažená mystikou. Dvanásť spoluhlások zodpovedá počtu znamení zverokruhu, rovnaký je aj počet hudobných kľúčov, sedem samohlások zodpovedá počtu planét a to isté platí o druhoch pohybu a pauzách. Škola by mala pestovať podstatne širší rámec rytmických výrazových prostriedkov. Logické by tiež bolo rešpektovať etnické rozdiely v rytmickom sebavyjadrovaní, či už ide o spev alebo tanec.“ Aké sú vaše protiargumenty voči nepripusteniu iných prostriedkov?

Pohybovú výchovu u nás obsahuje takmer každý predmet už od 1. ročníka, neskôr to trochu ustáva, lebo vonkajšia pohyblivosť detí sa mení na vnútornú. K tomu pridajme štandardnú telesnú výchovu. Eurytmia je pohybové umenie a v žiadnom prípade sa deťom nehovorí o tom, čo ste citovali, teda o reči anjelov, zverokruhu, planétach a podobne. Učiteľ to ani nepotrebuje, ide skôr o koordináciu telesného pohybu v priestore, o to, akým tento pohyb nadväzuje na hovorené slovo a hudbu. Je v tom citeľný umelecký aspekt. Treba tiež povedať, že predmet eurytmia sa na mnohých waldorfských školách vôbec nevyskytuje. K pohybovej výchove ešte dodám, že celoročný športový projekt piatakov končí medzinárodnou olympiádou - žiaci hádžu oštepom a diskom, zápasia, skáču do výšky a diaľky, bežia šprinty, štafetu či skrátenej maratón. Tradíciou šiestakov je každoročný cirkus, zo žiakov sa stávajú akrobati, povrazolezci a klauni.

Na oficiálnej webstránke obdobnej školy v Česku je napísané: „Waldorfská pedagogika vychádza z antropozofickej antropológie Steinera... Učebný plán, metódy a obsahy výuky sú z tohoto poznania priamo odvodené.” Prečo sa potom od neho tak dištancujete?

Podobné tvrdenie máme na stránke aj my. Učiteľom na akomkoľvek type školy sa stávajú vtedy, ak máte vrodené schopnosti učiť, a ak si výchovou a vzdelávaním osvojíte schopnosť odovzdávať vedomosti žiakom. To isté robia aj waldorfskí učitelia, akurát si k pedagogike a psychológii pribierajú aj antropozofiu. Z poznania antropozofie sa snažíme pracovať na sebe, aby sme žiakom mohli lepšie porozumieť, aby nám bolo jasné, čo konkrétne v tom - ktorom vývojovom štádiu potrebujú. To mi na bežných školách chýba.

Prečo nás sťažovateľka začala napádať až po dvoch rokoch?

Steinerove tvrdenia však deťom prekladáte - do vyučovania implantujete napríklad škriatkov, trpaslíkov a anjelov.

Také niečo sa v prvom a druhom ročníku objavuje aj na bežných školách.

U vás o nadprirodzených postavách hovoríte aj vo vyšších ročníkoch.

V žiadnom prípade. Také niečo úplne odmietam.

Pani Nováková tvrdila, že keď bol nejaký žiak zlý, na tabuli sa popisovalo, prečo je taký, a učiteľ si bral na pomoc aj „zlých trpaslíkov”.

Určite sa nič také nedialo vo vyššom ako druhom ročníku. Je predsa známe, že dieťa má do istého veku takzvané mýtické vedomie. Je preň prirodzené, že v príbehu zvieratá a veci hovoria ľudskou rečou, že v ňom vystupujú škriatkovia, trebárs aj Harry Potter. Ide teda o rozprávaciu látku pre deti prvých ročníkov.

Rodičia sa sťažovali na to, že deti učíte o tom, že za rast rastlín zodpovedajú škriatkovia. Zrejme sa vychádza z tvrdení Rudolfa Steinera, ktorý navrhol biodynamické poľnohospodárstvo, závislé na éterických a astrálnych silách. Tvrdil totiž, že za rast rastlín sú zodpovední škriatkovia - Gnómovia, ktorí nenávidia zem, preto všetko odstrkujú spod zeme von.

Spresním, „vraj” o tom rozprávala učiteľka rodičom na stretnutí. Rozoberte si však ten výrok - viete si predstaviť, že by také tvrdenie rodičia akceptovali a vôbec neprotestovali? Pýtam sa, prečo to tá sťažovateľka nespochybňovala v prvom a druhom ročníku, ale až dva roky po odchode jej dcéry zo školy? Keby sme také niečo učili v treťom ročníku, deti by sa nám predsa vysmiali.

Pravdou je, že Steiner podnietil vznik biodynamického hospodárstva, ktoré je dnes v mnohých krajinách úspešným projektom. Nie celkom však stojí na tých výrokoch, o ktorých hovoríte.

Len som citoval Steinera. Deň vraj začínate aj končíte modlitbou s prekríženými rukami a za jedlo ďakujete slnku.

V žiadnom prípade nie modlitbou. V niektorých triedach sa organizuje „zapriatie si dobrej chuti“ pred koncom epochy, teda pred desiatou, umeleckou formou veršov a spevu. Časť učiteľov zaviedla rituál, že deti majú prekřížené ruky, ale aj to má svoj logický dôvod - keď ich majú vedľa seba a spustené, sú motoricky nepokojné. Aby si udržali vzpriamenú pozíciu, ruky si prekřížia. Dôvod je teda skôr hygienický.

Čo sa pri tom odrieka?

Ja osobne som s deťmi prvých ročníkov hovoril takúto básničku: „*Slniečko s dažďom každým dňom, rastlinky vyťahuje von. Ďakujeme ti slnko, že nám svietiš na zrnko, ďakujeme ti zem milá, žeš to zrnko v sebe skryla.*“

Neviem posúdiť Steinerove tvrdenia, nežil som s ním

Vám sa okultné doktríny Steinera zdajú v poriadku? Predtým bol teozofom, čo silno zaváňa špiritizmom.

Špiritizmom určite nie. Jedna vec je moje presvedčenie, iná výkon môjho povolania. Na rovinu hovorím - bolo by nesprávne, keby učiteľ na akejkoľvek škole vnucoval deťom svoje vlastné presvedčenie. Antropozofiou sa zaoberám desať rokov, niektoré Steinerove myšlienky sa mi zdajú podnetné, iné beriem ako hypotézy, k niektorým si neviem nájsť vzťah. Ak by sme žiakom predsúvali poznatky antropozofie, išli by sme aj proti vlastným pedagogickým princípom rešpektovania vývojových fáz. To, aká malá časť absolventov Waldorfu potom s antropozofiou pracuje, je potvrdením správnosti práce waldorfských pedagógov.

Skúsme konkrétne - počas prednášky v roku 1913 v Berlíne Steiner hovoril o tom, ako sa u neho v detstve prejavila schopnosť komunikovať s mŕtvymi. Údajne nadväzoval kontakty s duchmi a s mŕtvymi. Čo si o tom myslíte?

Neviem to posúdiť, nežil som s ním. Steiner síce predznačil waldorfskú pedagogiku, ale nezabúdajme dodať, že dnešnú klasickú školu predznačil Komenský, ktorý mal tiež svoje náboženské videnia. Pýtam sa - do akej miery dnes klasický učiteľ dokáže od jeho tvrdení

abstrahovať, a do akej miery to automaticky prenáša na deti? Je to čistá analógia. So Steinerom je to pre mňa jednoduché - s niektorými myšlienkami súhlasím, iným nerozumiem.

Tvrdil tiež, že syfilis sa nemá liečiť novými liekmi, ale ortuťou ako predtým, dokonca jej v liečení tejto choroby predpovedal víťazoslávny návrat do medicíny. V roku 1917 spochybňoval teóriu relativity, proti hrabošom odporúčal rozhadzovať ich popol podľa homeopatického zákona "podobné podobným", dobu siatia či žatvy určoval pomocou astrologických výpočtov. Ak do toho všetkého komunikoval s mŕtvymi, bol to adept pre psychiatriu, nie?

Bežný človek ho nemusí hodnotiť ako blázna len preto, že nemá podobnú skúsenosť. Veľkou otázkou ostáva aj zachované dielo. Treba si uvedomiť, že mnohé jeho prednášky boli zachytené stenografickým zápisom, pričom ich nikdy neautorizoval, čiže nevieme, do akej miery verne zachytávajú jeho slová. Vyštudoval dve vysoké školy, obhájil doktorát z filozofie, bol redaktorom celého Goetheho diela, čiže šlo o vzdelaného človeka. To, že ako osemročný začal nadväzovať kontakty s mŕtvymi, mohol byť naozaj jeho hlboký vnútorný zážitok. Ja osobne mám známeho, ktorého v detskom veku opakovane navštevoval akýsi biely kôň. Jedného dňa zmizol, ale ten známy si je istý, že to naozaj prežíval. Znovu musím povedať, že ja sa spájam predovšetkým s jeho pedagogickými ideami.

Tie však formovali aj takého jeho názory.

Potom je otázka, ako súvisia náboženské pojmy Komenského s tým, čo učia deti učitelia na bežných školách. A asi ťažko poviete, že by dnešný učiteľ robil niečo také. Prečo potom podozrievame waldorfských učiteľov, že nedokážu oddeliť antropozofiu od toho, čo učia svojich žiakov?

Klasickí učitelia nemávajú pravidelné semináre, na ktorých preberajú Komenského náboženstvo, vy o antropozofii Steinera áno. To porovnanie je teda pritiahnuté za vlasy.

To je o dôvod viac ponímať túto otázku vedome a zodpovedne. Ak sa bežný učiteľ dokáže vyhnúť v škole Komenského myšlienkam o náboženstve, prečo by to isté nedokázal waldorfský v súvislosti so Steinerom?

Údajne neučíte deti ani o Darwinovej evolučnej teórii.

To nie je pravda, učíme o nej vtedy, keď do osnov prichádza systematika vývoja zvieracej ríše. Tá začína už v 4. ročníku, ale najprv je vzťahovaná k človeku a jeho vzťahu k zvieracej ríši. Konvenčná vedecká systematika prichádza neskôr.

K rasistickým výrokom Steinera odcitujem iné, ktoré tvrdia opak

Steiner bol vraj rasista, dokladat' to majú viaceré výroky. V roku 1922 povedal: „*Keď blond' aví a modrookí ľudia vymrú, ľudstvo začne postupne hlúpnuť, až kým ľudia nedôjdu k takej forme inteligencie, ktorá je nezávislá na blond'avosti.*“ Iný výrok z roku 1923: „*Nepochybne, duša sa kazí používaním francúzskeho jazyka... Preto tie strašné veci, ktoré robia Francúzi iným ľudom, hrozná kultúrna brutalita, ktorá sa prejavila prenesením černochovo do Európy. To robí Francúzov najhoršími zo všetkých...*“ Posledný je brutálny: „*Dievčatko L. K. v 1. triede... je jedným z tých prípadov, ktoré sa čoraz častejšie stávajú, keď sa rodia deti a vznikajú ľudské formy, ktoré však v skutočnosti... vôbec nie sú ľudmi, ale obývajú ich bytosti, ktoré nepatria k ľudskej rase...*“ Podotýkam, že to nie sú všetky výroky. Určite tiež poznáte prípad Holand'ana Edwina Kreulena, ktorý v tamojšom denníku opísal, ako z neho Waldorf systematicky vyrábal rasistu.

Treba povedať, že waldorfské hnutie v Holandsku sa dištancovalo od takýmto spôsobom vedeného národopisu. Naozaj sa to objavilo, rasistické myšlienky sa našli v materiáloch nejakého učiteľa, individuálnym zlyhaniam však nemožno úplne zabrániť. Následne vznikla komisia, ktorá dostala za úlohu preskúmať Steinerovo dielo, prešla niekoľko desiatok tisíc strán jeho tvrdení, a našlo sa 16 výrokov, ktoré by sa dnes považovali za rasistické. A áno, aj ja sám musím povedať, že výroky, ktoré ste citovali, hoci vytrhnuté z kontextu, považujem za problematické. Rasistická doktrína sa však spomínanou komisiou nepotvrdila.

Nie sú vytrhnuté z kontextu, len nemá zmysel citovať ich úplne celé, pretože na výsledku nič nemenia.

Ja vám zase odcitujem iné, ktoré budú v kontradikcii s tými, ktoré ste spomenuli. Napríklad: „*Keď ľudia hovoria o rasách, hovoria to skôr spôsobom, ktorý už dnes nie je korektný, a je veľkou chybou. Ani s ohľadom na prezentovanie ľudstva nie je správne hovoriť o vývoji rasy. Je to relikv minulosť.*“ V roku 1919 zase povedal: „*Ako ľudské bytosti sme si rovní, najmä v tom, že všetci máme rovnakú ľudskú formu v celom jej prejave a tvare. Tento fakt, že všetci máme ľudskú podobu a stretáme jeden druhého ako vonkajšia fyzická ľudská bytosť, nás činí rovnými voči sebe vo svojich základoch. Jeden od druhého sa odlišujeme v našich individuálnych schopnostiach, avšak patrime k tej istej prirodzenosti.*“ A takých výrokov je

veľa, môžem pokračovať: „*Antisemitizmus som vždy vnímal ako pohár, ktorý indikuje u jeho nositeľa komplex duševnej menejcennosti a neschopnosti tvoriť etické úsudky.*“ Alebo: „*Hodnota človeka musí byť priradená len na základe jeho individuality. Je irelevantné, či je niekto Žid alebo Nemec...*“

Poviem však pravdu, že niektorým jeho výrokom nerozumiem a sú mi cudzie, napríklad ten s tým dievčatom. Ako vidíte, nie je to také jednoduché. Z 90 tisíc strán sa našlo len 16 výrokov, ktoré by v dnešnej dobe mohli byť označené za rasistické. Je však treba skúmať nielen dobový slovník a exponovanosť autora, ale najmä jeho základnú motiváciu. To sa však dá len hlbokým štúdiom textov.

Je vecou učiteľov, v čo veria

Istá pani Sándorová z Košíc sa zúčastnila na niekoľkých vyučovaniach waldorfskej školy, ktoré viedli naši a zahraniční lektori. Jeden z nich tam povedal aj toto: "Na dušu dieťaťa pôsobia dve sily, sila Ahrimanova a sila Luciferova. Úlohou vychovávateľa je udržať tieto dve sily v rovnováhe." Ako tomu rozumieť?

Ak si za tým predstavíme konkrétne bytosti, môže nás to v tejto rovine rozhovoru myliť. Že to Steiner nazval takto metaforicky, neznamená, že to učíme aj naše deti.

Čo si teda mám pod tým predstaviť?

Vo vývoji človeka ide o stret akceleračných a retardačných síl. Reálne je to o sile, ktorá vytvára obsah, a o sile, ktorá je formotvorná. Jedna spôsobuje sťahovanie a tvrdenie ako vývojové tendencie, druhá rozpúšťanie, neformnosť. Napríklad vo fínskej mytológii *Edda* im zodpovedajú názvy Múspell a Niflheim. Znamená to, že keď napríklad maľujete do mokrého podkladu, zistíte, že farby sa rozpíjajú a nedržia formu. Práca s tým od nás vyžaduje istú vnútornú aktivitu. Keď pracujete s formovým kreslením, robíte de facto s formotvornými silami, čo je zase iné. Obe činnosti sa dopĺňajú a majú byť v rovnováhe.

Bavíme sa o duši dieťaťa, nie o formách kreslenia.

Súvisí to s oboma oblasťami.

Waldorfskí učitelia veria na Lucifera a Ahrimana?

To je vec ich individuálneho presvedčenia, nikto im nemôže prikazovať, v čo môžu a nesmú veriť.

Odišlo nám 20 žiakov, prišlo 40

Koľko detí vám odišlo a prišlo počas celej existencie v rámci školského roka, teda bez započítania nových prvákov?

Za celú tú dobu prišlo okolo 40 žiakov, zväčša kvôli nespokojnosti s klasickou školou. Odišlo ich 20, príčiny boli nasledovné - v štyroch prípadoch rodič deklaroval výhrady voči waldorfskej pedagogike, u ostatných šlo o bežný prechod na inú školu alebo gymnázium, odsťahovanie sa, zmena rodinnej situácie a podobne.

Pani Nováková pre TA3 povedala, že v 4. ročníku sa deti učili o ľudskej hlave tak, že učiteľka mala v rukách kovovú guľu a deťom hovorila, že je to ich hlava a v nej je celý vesmír.

Ked' to tam zaznelo, hovorili sme o tom v našom učiteľskom kolégiu, tá učiteľka to poprela. Zo strany pani Novákovej šlo o hlúpe a absurdné tvrdenie. Ved' sa zamyslíte - ako súvisí ľudská hlava s kovovou guľou?

Ako je to s prístupom k rodičom, prípadne novinárom, ktorí majú záujem dlhodobo podrobne sledovať vyučovanie u vás?

Vidíte, že sa nevyhýbame konfrontácii, ani vy ste nemali žiadny problém sa so mnou stretnúť hneď, ako ste o to požiadali. Nevidím prekážky, pre ktoré by ktokoľvek nemohol prísť do školy a kriticky sa rozprávať o čomkoľvek, čo ho zaujíma. Čo by však nemalo chýbať na jeho strane, je základná otvorenosť na stretnutí, nie žmoliť tam kritické materiály, ako to urobili istí novinári.

Objektívny názor sa však nedá vytvoriť tým, že prídem na jeden deň, či pár hodín. Ak by chcel niekto sledovať vaše vyučovanie dlhodobo, umožnili by ste mu to?

Ja určite áno. To však nie je inštitucionálna otázka, ale záležitosť ľudí, ktorí tú školu tvoria. Keby ste o také niečo požiadali akýkoľvek úrad, bežnú školu, firmu, vyhoveľi by vám? Je vecou konkrétneho učiteľa, ako by k tomu pristúpil, ja osobne s tým nemám najmenší problém. V triede mám približne 60 až 70 návštev za rok, čo nie je málo, deti si už tiež zvykli. Niektorí prídu na jednu hodinu, iní na týždeň, pokojne príd'te aj na tri mesiace. Prirodzene, mám čo zlepšovať, ale celkovo si myslím, že svojou prácou vychovávam sebavedomých ľudí, ktorí sa dokážu uplatniť v živote. Rovnaký prístup majú aj kolegovia.

Rozhovor bol autorizovaný, Marián Czére v prepise nič nezmenil.